

A HÁBORÚ EMBERARCAI

KÖTTER Tamás: *Férfiak fegyverben. Frontnovellák a II. világháborúból.*
Kalligram, Budapest, 2020. 232 oldal, 3990 Ft

(Vigyázat, spoilererek!) Kötter Tamást könnyebb olvasni, mint írni róla. Amilyen észrevétlenül múlik az az idő, amit a könyvei olvasásával tölt az ember, olyan nehéz az a teher, amit akkor érez, amikor mondani kéne róla valamit. Főleg akkor, ha a szerző érzi meglévő gyengeségeit, ha a recenzió műfajáról van szó. Különösen igaz ez abban az esetben, ha az irodalmat valaki ténylegesen, a szó szoros értelmében laikusként fogyasztja. E recenzió szerzője kicsit otthonosabban mozog a politikai gondolkodás életvilágában, így az e tárgy körben felmerülő „valamit mondás” kényszerét lényegesen enyhíti a szegényes rutin. Az irodalomban semennyire sem mozog otthonosan, így vagy a kibic, vagy a naiv laikus útját választhatja. Legyen inkább az utóbbi.

Elég régi, már megkövült az a meggyőződés bennem, hogy az irodalmi alkotások sokkal többet mondanak el a conditio humanaról, mint filozófiai értekezések tucatjai. (Az emberfia már rég elolvasott több tucat tudományos esszét a racionalizmus kritikáiból, amikor találkozik a Feljegyzések az egérlyukból című rövidke kis könyvvel, és megdöbben a zsenialitásán.)

Valószínűleg ezért fogyasztják az amúgy a gondolkodástörténetből átemelt dilemmákat és problémákat (gyakran elég jól, ismerjük el) bemutató popkulturális alkotásokat tömegek, míg a filozófiai értekezéseket csak nagyon kevesek. És valószínűleg még a Kártyavárat is többen látták, mint ahányan Shakespeare-t olvastak, pedig ezek sem elméleti értekezések. Amit az irodalom és a populáris kultúra bemutat, az egyszerű és átélhető. Nem az elvontság, hanem a behelyezkedés és érthetőség nyelvén beszél.

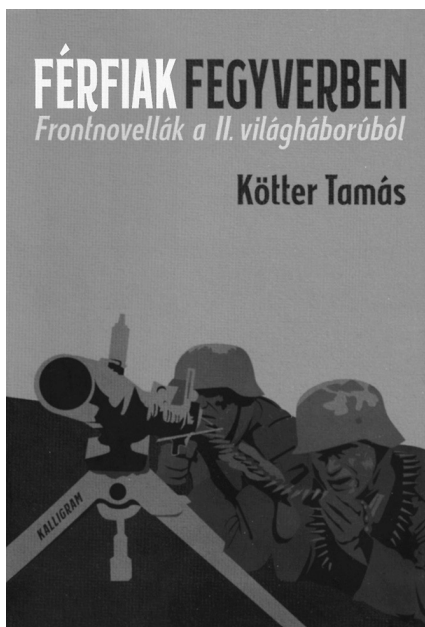
Kötter Tamás új könyve II. világháborús frontnovellákat tartalmaz. Ezek ugyan témában és környezetben eltérnek az *Ikea, vasárnap* (2017) és a *Nem kijárat*

(2019) történeteitől, ám itt is úgy olvasunk a karakterekről, mintha valamelyest ismernénk őket. És azt hiszem, ez a kulcsa annak a varázslatnak, ami egy olvasót a történethez tud kötni. A frontnovellák esetében a feladat nehezebb, hiszen a másik két említett regény, illetve novelláskötet mégiscsak a jelenben vagy a közelmúltban játszódik, így „időben” is könnyebben átélhető például a felső középosztály (poszt-)posztmodern „sikerében meglelt büntetése”. Háborút viszont a többségünk közléről nem látott. Tele vagyunk háborús filmekkel és hősi eposzokkal, jókkal-rosszakkal egyaránt. De a háború mégis túl távoli, száraz eseménysorként, történelemleckeként, vagy hollywoodi drámaként jelenik meg, amihez a háború csak a „színt” biztosítja.

Kötter más utat választott. Nem egységek mozgását és hadi eseményeket taglal, nem is a háború hőseinek szemszögéből meséli a történeteket, hanem a gyáva hivatalnok, a gimnazista, a fiatal egyetemi hallgató, vagy az alacsony rangban megmaradt veterán szemszögéből. Mert mi van akkor, ha a háborús „hétköznapi” mutatja be valaki – a hétköznapi embereket, amúgy leg-

kevésbé sem hétköznapi szituációkban? Pontosabban: vajon milyenek a háború hétköznapijai? Miért gondoljuk, hogy az ember csak hirtelen megdicsőül vagy – épp ellenkezőleg – állattá válik a háborútól automatikusan? Mi van, ha mindkettő igaz, és egyik sem? És mi van akkor, ha a háborúban is igaz marad az ember setesutasága, esendősége, a „véletlenek” szerepe? Mi van, ha a háborúban is van abszurd, még ha ezen nem is tudunk nevetni, inkább keserűséget és döbbenetet érzünk?

Mi lenne, ha összegyűrnánk Woody Allent Ambrose Bierce-szel? Elég perverzül hangzik, pedig némelyik novella olvasása közben az embernek ez az érzése támad, amit megmagyarázni, még kevésbé indokolni

aligha tudna. **Kötter nem fest csöpögös romantikát a háború köré.** A háborúnak van ugyan drámája, de nincs romantikája. Van borzalma és tragédiája, de az nem egy apokaliptikus konfliktusban bontakozik ki a Jó és Rossz között. A háborúban ugyanis emberek harcolnak egymással szemben. Az emberek tudnak hősiessé, önfeláldozóak, bátrak, de gyávák, önzőek és kicsinyesek is lenni. Sőt, ugyanazon ember is tud egyik pillanatban kicsinyes és gyáva, a másikban bátor lenni – de lehet akár olyan „tragikus hős” is, aki teljesen értelmetlenül csinál magából mártírt. Ezek a tulajdonságok háború nélkül is igazak ránk, csak a háború háttérhelyzet, így ezek az igazságok is élesebbé válnak. Az „emberarcunkat” nem veszítjük el a háború során sem, persze ez az arc sokféle. Olykor visszataszító, néha elvetemült, akár bestiális is; néha pedig őszinte, bajtársias, megbízható és hősiessé – és legtöbbször tragikusan esetlen.

Emlékszem egy vitára jó pár évvel ezelőttről, amikor az ateisták arról próbálták meggyőzni a közvéleményt (akármi is legyen ez), hogy amennyiben a vallással le tudnánk számolni, eltűnnének a borzalmak az ember életéből, többek között a háború. A nemrég elhunyt Roger Scruton valami olyasmit válaszolt, hogy: lehet. De minden szép és nemes is, amiért érdemes egy-

általán élni. Igaz, az ember képes háborúba menni és másokat megölni vallásért, nemzetért, szabadságért – de ha ezeket kivesszük a képből, mi rendezi be az életünket békeidőben? Ezek azok a dolgok, amik fenn tartják a civilizált élet kereteit.

Menthetetlenül kettős lények vagyunk, egyaránt képesek jóra és rosszra. A háttérhelyzetek pedig előidéznek az abszurdot, amikor sokkal nehezebb megmondani, melyik cselekvésre melyik igaz. Egy kényelmes fotelben értelmiségiek módjára berendezhetjük az ideális világot, ez azonban odakint nem sokat ér, még kevésbé háttérhelyzetben – amelyek közül talán a legélesebb a háború. És azokból a fotelekből sokkal könnyebb morális ítéleteket szórni a világra.

Kötter könyvében vannak ideológiától elvakult eszelősök, akik tömegsírokat töltöttek meg; „szerencsétlen” véletlenek, melyek során a harcolók egyetlen emberi fogódzója veszett el; botcsinálta hősök és hősként pózoló nyulak; és olyanok, akik az épp köszönetet rebegő sebesülteket főbelőtték egy pár meleg csizmáért. Csak semmi romantika. Ilyenek vagyunk mi, emberek. Ilyen arcaink vannak. A háborúban mutatott arcok is a mieink. És amíg emberek vagyunk, vágni fogjuk a békét, de elkövetjük az erőszakot – háborúzni is fogunk.

Saját magunkat ugyanis nem tudjuk megváltani.

MEGADJA GÁBOR

www.vasarnap.hu

 vasárnap.hu

Polkorrektség helyett

100%

kereszténység

– ÚJSÁG, AMIT OLVASNI KELL!